

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Humanitarinių mokslų fakultetas

Magistrantūros studijos

**TURKŲ DIASPOROS ISTORIJA ŠIAURĖS AMERIKOS IR VAKARŲ
EUROPOS VALSTYBĖSE XX A.**

Visuotinė migracijos istorija

Nam darbas

Atliko: Gintarė Lukoševičiūtė
Tikrino: dr. Ilona Strumickienė

Kaunas, 2013

TURINYS

VADAS	- 3 -
1. TRUMPA TURK MIGRACIJOS ISTORIJS XX A. APŲIVALGA	- 5 -
2. TURK DIASPORA TŲAUR S AMERIKOJE	- 7 -
2.1 JAV atvejis	- 7 -
2.2 Kanados atvejis	- 9 -
3. TURK DIASPORA VAKAR EUROPOJE.....	- 11 -
3.1 Vokietijos atvejis	- 12 -
3.2 Pranc zijos atvejis	- 14 -
3.3 Nyderland atvejis	- 15 -
IŲVADOS.....	- 17 -
TŲALTINI IR LITERAT ROS S RAŲAS	- 18 -

IVADAS

S voka šturk diaspora buvo pabandyta apibrėžti tik XXI a., tačiau paaiškėjo, kad jos apibūdinimas yra sudėtingas¹. Tai lemia faktas, kad terminas gali traukti ne tik etninius turkus, kurių dauguma yra musulmonai sunitai, nedidelis dalis alevitai, bet ir kurdus, erkesus, kurie yra musulmonai, –neka panašią kalbą turkų ir kartais save su jais tapatina. Tačiau, turkų diaspora – Anatolijos regiono turkai, kurie emigravo iš moderniosios Turkijos Respublikos dėl socialinių, politinių ar ekonominių priežasčių². Diaspora neapima turkų, kurie dabar gyvena Centrinėje Azijoje ar Kaukaze. Jie priskiriami *Turkish people* kategorijai. Taip pat neapima tų, kurie liko gyventi Kipre, Graikijoje, Bulgarijoje, Sirijoje, Irake, Rumunijoje, Kosove po Osmanų imperijos žlugimo ir Turkijos Respublikos paskelbimo. Turkmėnams priskiriami atskirai *Turkish Native* kategorijai. Tačiau, šiame darbe bus kreipiamas dėmesys turkų musulmonams – Anatolijos regiono, tačiau reikia nepamiršti, kad diasporos sąvoka yra komplikuoja ir kai kurie autoriai neskiria atskirų etninių grupių. Tai sudaro kliūtis pateikiant statistinius duomenis ir kitą informaciją apie jas diasporas.

Darbo **aktualumą** slygoja tai, kad neegzistuoja nuoseklūs ir apibendrinantys tyrimai apie turkų diasporos istoriją XX a. pasirinktuose regionuose. Ypač jau išsamūs duomenys trūkumą lietuvių kalba. Taip pat svarbu pridurti, kad tema yra aktuali ir šiandien visuomenei, nes didėjantis turkų imigrantų skaičius Europoje ir Amerikoje rodo, kad ši diaspora svarbi pačios istorinės perspektyvos.

Darbo **problema**. Vientisos informacijos apie turkų diasporą XX a. stygius, neleidžia visapusiškai apšviesti bendruomenės istorinės raidos. Kalbant apie šią diasporą kyla nemažai probleminių klausimų, todėl būtina išsiaiškinti: kodėl XX a. prasidėjo masinė turkų migracija aptariamus regionus ir kas paskatino juos sėkmingai prisitaikyti svetimose valstybėse? Kokiam diasporos tipui galima juos priskirti? Kaip turkų mažuma išlaiko savo kultūrinę tapatybę? Atsakyti šiuos klausimus turėtų padėti atliekamas rašytojo darbas.

Turko darbo **tikslas** – aprašyti turkų diasporos istoriją Amerikoje ir Vakarų Europoje XX a. **Uždaviniai**: 1) Apšviesti turkų migracijos priežastis ir kryptis XX a.; 2) Nustatyti ir aptarti turkų migracijos mastus ir etapus Amerikos ir Vakarų Europos valstybėse XX a.; 3) Išsiaiškinti turkų

¹ Michel Bruneau, *Diasporas, Transnational Spaces and Communities, Diaspora and Transnationalism: concepts, theories and methods*, Amsterdam University Press, 2010, p. 40; 26; Solomon T., Whose Diaspora? Hybrid identities in "Turkish Rap" in Germany, *14th Nordic Migration Researchers' Conference*, University of Bergen, 2007, p. 2-6; Michael Fullilove, *Diasporas and the International System*, Australija, 2008, p. 15.

² Diraor B. M., *Role of Diaspora Politics in Preserving the National Identity Abroad: Case for Turkish Diaspora in Europe*, Atilim University, 2010, p. 1, nuoroda internete: <http://www.hse.ru/data/2010/04/02/1218244169/Abstract%20by%20BURCU%20DIRAOR%20Moscow.doc> [fili r ta 2011-11-06].

diasporos padėtį, veiklas, bendruomeninio, organizacinio, religinio gyvenimo formas didžiausiu skaičiu turinčiose Tarybų Sąjungos ir Vakarų Europos valstybėse.

Realizuojant iškeltus uždavinius, sisteminant –altiniuose bei istoriografijoje esančius duomenis, darbe bus taikomas **aprašomasis – analitinis metodas**.

Istoriografijos apžvalga. Turkų diasporos istorija XX a. yra nedaug tyrinėjama, vyrauja literatūra anglų ir turkų kalbomis. Sunkumai iškirti pagrindinį literatūros sukeltą ir tai, kad prastai autoriai savo objektu pasirenka turkų diasporos vienoje valstybėje atvejį. Pagrindinius turkų migracijos etapus JAV, religinio, organizacinio gyvenimo formas JAV ir Kanadoje analizavo ebnem Köker Akçapar³. Tiek tiek duomenų, tarp jų ir statistinių, apie bendrą diasporos padėtį Amerikoje pateikė Birol Akgün⁴. Tuo tarpu apie turkus Kanadoje gana informatyviai rašoma 1999 metų šKanados gyventojų enciklopedijoje⁵. Ten pateikiama teorinis medžiagos apie jų imigraciją, sikrimą, bendruomeninį, religinį gyvenimą, ryšius ir kitus dalykus.

Tyrimai apie turkus Vakarų Europos valstybėse egzistuoja daugiau. Vieni autoriai, pavyzdžiui, Ibrahim Sirkeci⁶, iškiria imigracijos etapus ir kryptis, diasporos tipus Europoje. Autorius taip pat pateikia statistinę informaciją apie jų skaičių Europos valstybėse, tiek tiek duomenų apie turkų darbininkų diasporą JAV. Apibendrintą medžiagą, susijusią su turkų diaspora Europoje galima rasti ir Ahmet Çduygu straipsnyje⁷. Tuo tarpu baltent apie turkus Vokietijoje rašo Faruk Sen⁸ ir Jeffry H. Cogen⁹. Prancūzijos atveju egzistuoja daugiausia tyrimai ir straipsniai. Kiekvienas iš jų apima skirtingus aspektus ó nuo imigrantų atvykimo ir sikrimo, iki diasporos bendruomeninio, religinio, organizacinio gyvenimo, valstybės politikos, asmeninės integracijos ir pan. Turkų diasporos Nyderlanduose atvejį plačiai analizavo Anita Böcker¹⁰. Autoriškų turkų migracijos etapus –i –al, kartu pateikdama apsisistojusią / sikrusi asmeninę veiklą, i–ry–kiną bendruomeninio gyvenimo, kultūrinę tapatybę s–i–laikymą, svarbą. Nors egzistuoja ir daugiau autorių, kurie pateikia duomenų apie turkų skaičių, sikrimą, integraciją, bendruomeninį gyvenimą ir kitus aspektus, tačiau d l ribotos –io darbo apimties, buvo galimybė i–skirti tik tuos autorius, kuriais –iame darbe remtasi daugiausia.

³ ebnem Köker Akçapar, Turkish Associations in the United States: Towards Building a Transnational Identity, *Turkish Immigrants in Western Europe and North America: Immigration and Political Mobilization*, red. ebnem Köker Akçapar, JAV, Kanada, 2012.

⁴ Birol Akgün, „The Turkish Diaspora in the United States and Its Role in Promoting Turkish-American Relations“, *Turkish Yearbook of International Relations*, 31(2), 2000.

⁵ Virginia H. Aksan, Turks, *Encyclopedia of Canada's Peoples*, sud. Paul R. Magocsi, Toronto, 1999.

⁶ Ibrahim Sirkeci, Turkish Diaspora, *Immigration and Asylum: from 1900 to the Present*, 2 tomas, red. M. J. Gibney ir R. Hansen, Kalifornija, Koloradas, Oksfordas, 2005.

⁷ Ahmet Çduygu, *Europe, Turkey, and International Migration: An Uneasy Negotiation*, Italija, 2011, nuoroda internete <http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/Research/MWG/201011/01-26-Icduygu.pdf> [fii r ta 2013-10-31].

⁸ Faruk Sen, *Turkish diaspora in Germany*, Duisburg-Essen, 2004.

⁹ Jeffry H. Cogen ir kiti, Turkish culture of migration: Flows between Turkey and Germany, socio-economic development and conflict, *Migration Letters*, Vol. 9, No 1, 2012.

¹⁰ Anita Böcker, Paving the Way to A Better Future: Turks in the Netherlands, *Immigrant Integration: The Dutch Case*, red. Hans Vermeulen, Rinus Penninx, Amsterdam, 2000.

1. TRUMPA TURKŲ MIGRACIJOS ISTORIJS XX A. APŽVALGA

Dar naujo respublikinio laikotarpio pradžioje didelė turkų populiacija gyveno už Turkijos ribų¹¹. Paskelbus valstybės nepriklausomybę 1923 metais, vis dar vyko vidiniai judėjimai į kaimais didesnius, labiau industrializuotus miestus, buvo keičiamasi gyventojais su Graikija, be to, Turkijos Respublikai sugrąžino daugelis tautiečių iš kitų anksčiau Osmanų imperijai priklaususių šalių. Tai lėmė, kad laikui bėgant atsirado gyventojų perteklius ir didelė konkurencija dėl darbo vietos. Prieštaravimas veiksmams prisidėjo ir politinis nestabilumas, nesutarimai tarp partijų, visuotiniai gyventojų streikai, kurie irgi vargino Turkiją vis XX a. laikotarpį¹². Ekonominis nuosmėjimas, infliacijos, padidėjusios mokesčiai skatino žmones išklotis ekonomiškai geresniame gyvenimo sąlygų kitur¹³. Be to, turkų emigraciją paskatino pirmasis penkerių metų Turkijos vystymosi planas (1961-1966). Buvo manoma, kad pertekliaus išvykimas, nekvalifikuotos darbo jėgos išsiuntimas Europai, padės sumažinti nedarbingumo lygmenį¹⁴. Tuo tarpu Europos ekonomikai tuo metu trūko darbo jėgos. Turbūt prielastys lėmė, kad nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio prasidėjo turkų darbo migracija Europai, Amerikai ir kitur¹⁵. Buvo pasirašytos dvišalės darbinimo sutartys su Europos valstybėmis – Vokietija, Austrija, Nyderlandais, Belgija, Prancūzija ir Švedija. Tai lėmė, kad XX a. II pusėje jie tapo didžiausiais musulmonų imigrantų grupe Vakarų Europoje¹⁶.

Manoma, ankstesniais metais turkai taip pat emigravo, tačiau iki 1960 metų emigracija dažniausiai buvo individuali, sąlygota vairių priežasčių. Tuo tarpu nuo 7-ojo dešimtmečio, Turkijai tapus viena pagrindinių dalyvių tarptautinėje darbo migracijos arenoje, prasidėjo masinė emigracija ne tik Europai, bet ir Amerikai, kuri pasiekė viršūnę 8-ojo dešimtmečio pradžioje. Kaip tik tuo metu Europoje prasidėjo ekonominis krizis, atsirado nauji darbuotojų darbo ribojimai. Tai lėmė, kad 8-ajame dešimtmetyje naujomis darbo migracijos kryptimis buvo pasirinktos arabų valstybės ir Australija¹⁷. Sovietų Sąjungos flugimas taip pat pritraukė nemažai turkų investuotojų ir darbininkų naujai besikuriantis valstybėms¹⁸. 1980 m. atsirado dar viena migracijos kryptis – Libija, bet 10-ojo dešimties pradžioje buvo reemigruojama, nes tarp valstybių sumažėjo bendradarbiavimas¹⁹. Per visą XX a. (su tam tikrais mažijsiais / didžijsiais), toliau tęsėsi migracija Europos valstybėms (nuo 8 dešimties perėjimui susijungimui, prieglobsčio

¹¹ Ibrahim Sirkeci, Ahmet Çduygu, *75 Years of Turkish Diaspora: A Republican Family on the Move*, Didžioji Britanija, 2001, p. 1. Nuoroda internete: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=sirkeci> [žiūrėti 2013-10-30].

¹² Ahmet Çduygu, min. veik., p. 7; Bernard Lewis, *The emergency of Modern Turkey*, 3rd edition, D. Britanija, 2002. P. 473.

¹³ Ten pat, p. 473; Ahmet Çduygu, min. veik., p. 7.

¹⁴ R. Cohen, *The Cambridge Survey of World Migration*, Cambridge, 1995, p. 279.

¹⁵ Ten pat, p. 6; Ibrahim Sirkeci, Ahmet Çduygu, min. veik., p. 2.

¹⁶ Ibrahim Sirkeci, min. veik., p. 607.

¹⁷ Ibrahim Sirkeci, Ahmet Çduygu, min. veik., p. 7.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

pra-tytojai, pab g liai). Visi -ie faktai rodo, kad XX a. II-ojoje pus je turk darbininkai pasklido ne tik po Europ ar Amerik , bet ir po Arab -alis, Australij bei kitas valstybes.

Kalbant apie XX a. turk migrantus, i-skiriami 4 pagrindiniai j tipai²⁰. Pirmasis apima individuali migracij . Ji prasid jo Osman imperijos gyvavimo pabaigoje, d l vairi asmenini prieftas i , buvo nedidel , bet gana pastovi kelis de-imtme ius. Tuo periodo metu daugiausia emigrant vyko JAV. Skai iuojama, kad apie 80% asmen emigravusi -iuo laikotarpiu, buvo krik- ionys, ta iau turk musulmon skai ius siek 150,000. Po Antrojo pasaulinio karo nemaflai turk profesional ó daktar , inftinieri , kit kvalifikuot darbinink , emigravo JAV. Visgi, reikia pamin ti, kad j skai ius nevir-ija 20,000. Kitas tipas ó priverstiniai migrantai. Jie -iam darbui neturi didel s reik- m s, kadangi ap m daugiausia ne musulmon maflum emigracij i- Turkijos. Tuo tarpu tre iasis ó darbo migrant tipas ó vienas svarbiausi ra-omam darbui. Kaip buvo min ta anks iau, masin darbo migracija prasid jo XX a. 7-ajame de-imtmetyje. Su Europos valstyb mis buvo pasira-omas darbo sutartys, bet n viena i- j netapo svarbesne imigracijos kryptimi ufl Vokietij . 1972 metais prasid j s nuosm kis, naftos kriz l m , kad Vakar imigracijos -alys, tame tarpe ir Vokietija, numat naujus apribojimus ekonomini migrant atvykimui (viz politika ir kt.), kas sudar s lygas ie-koti nauj migracijos kryp i kitas pasaulio valstybes. Nepaisant vis ribojim , turk imigracija Europ nesumaflo iki 8-ojo de-imtme io. 1979 metais ten buvo 1,660,000 imigrant , kai dar 1970 ó 900,000.

Tuo metu taip pat prasid jo nedidel migracijos banga Australij ir arab valstybes. Skai iuojama, kad dar prie- 1980 metus arab -alis atvyko apie 77,000 turk darbinink . Tm migracija augo iki 1991 met Persijos lankos karo, po to jos mastai sumaflo jo. Manoma, kad 1981-1992 arab -alis atvyko daugiau nei pus milijono turk darbinink . Darbinink migracijos kryptys JAV bei Kanad taip pat reik- mingos -iam periodui, ta iau lyginant su Europa, mastai abi -alis buvo maflesni.

Ketvirtasis tipas ó nereguliar s migrantai. Tm banga apima didel skai i prieglobs io pra-tytoj ir nelegali migracij , kuri prasid jo 1980 metais, kaip militarin s intervencijos Turkijoje rezultatas²¹. Skai iuojama, kad nuo 1980 iki 2010 met , beveik 1 milijonas turk pra- prieglobs io variose -alyse²². Tarp prieglobs io pra-tytoj buvo nemafla dalis nelegali migrant . Manoma, kad apie 10% turk imigrant tikslo -alyje buvo nelegalai.

Trumpai apftvelgus turk migracijos istorij XX a., toliau svarbu aptarti, kokia j diasporos pad tis, veiklos, religinis ir bendruomeninis gyvenimas vyravo didftiausi j skai i turin iose Vakar Europos ir Tmaur s Amerikos valstyb se.

²⁰ Ibrahim Sirkeci, min. veik., p. 607-610.

²¹ Ten pat, p. 610; Ahmet çduygu, min. veik., p. 7; Jeffrey H. Cogen ir kiti, min. veik., p. 36; R. Cohen, min. veik., p. 281.

²² Ahmet çduygu, min. veik., p. 7.

2. TURKŲ DIASPORA ŠIAURĖS AMERIKOJE

2.1 JAV atvejis

Turk imigraciją Jungtines Amerikos Valstijas galima suskirstyti kelet etapų: 1) Ankstyvąjį 1820-1950 metais; 2) šprotutėkį 1950-1980 metais; 3) Skirtingą grupių migraciją nuo 1980 metų: specialistų, kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbininkų, pabėgėlių²³. Trumpai apibendrinant kiekvieną laikotarpį, reikia pasakyti, kad turkų imigracija į JAV buvo maflesnio masto negu Vakarų Europos valstybėse. Pastebima, kad tarp 1820-1860 metų į JAV atvyko tik keletas turkų. Imigravę iki 1900 metų prastai apsidarėdavo Niujorke, Čikagoje, Detroite, Filadelfijoje, San Franciske²⁴. Manoma, kad tik apie 10% filmonių, kurie tuo laikotarpiu emigravo iš Osmanų imperijos (nuo 1923 metų Turkijos) į JAV, buvo turkai musulmonai. Maflus imigrantų skaičius lygojo ir tas faktas, kad emigracija iš Osmanų imperijos buvo neleistina²⁵.

Vieni pirmieji turkų migrantai buvo iš pietryčių Anatolijos. Dauguma jų turėjo sunkumų prisitaikant prie Amerikos visuomenės, nes mafdaugpus jie buvo neraštingi ir nemokėjo anglų kalbą. Savo laisvėje dauguma jų vertėse flėms kiu, buvo fermeriai, avilaukintojai ó smulkūs kininkai, nemat dideli miestai. Jie atvyko iš tokių kaimelių kaip Harputas, Hesimas, Samsunas, Trabzonas, Antep, Siverekas²⁶. Jie manė esant laikiniais gyventojais į JAV, todėl nesiekė integruotis visuomenėje. Daugum jų buvo vyrai ir pagrindinis jų tikslas ó taupyti pinigus, siųsti juos namams ir galiausiai patiems sugrąžti kilmės šalį. Taigi, jie asmenys išsaugojo savo kalbą, religinį identitetą. Kaip minėta anksčiau, pirmieji imigrantai (kaip ir vėlesni) apsidarėdavo labiausiai urbanizuotose, industrializuotose Amerikos srityse, kur dirbo prastus, maflai apmokamus darbus odos gamybos fabrikuose, geležies ir plieno sektoriuose, elektros, geležinkelio, automobilių pramonėje, daugiausia Niujorke, Detroite, Čikagoje. prastai jie apsidarėdavo pigiuose nuomojamuose kambariuose.

1917 metais raštingumu paremtas imigracijos apribojimo aktas ir Pirmasis pasaulinis karas, sumafino turkų atvykimą į JAV. Be to, svarbu paminėti, kad turkų ir kitų tautybių filmonių imigracija į JAV labai apribota 3 dešimtyje. Nuo 1925 iki 1965 kvota leido šalį tik 100 migrantų iš Turkijos per metus. Tai lėmė, kad 1931-1940 metais iš Turkijos į JAV imigravo tik 1065 turkų tautybės asmenys²⁷. Galima pridurti, kad po 1923 metų, kada kurta Turkijos Respublika, dauguma turkų skatinami naujosios

²³ ebnem Köer Akçapar, min. veik., p. 30.

²⁴ Ten pat, p. 31.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat, p. 32.

²⁷ Ten pat, p. 32-33; Birol Akgün, min. veik., p. 99, 103.

Respublikos reemigravo savo valstybė. Turkijos valdžia prisidėjo prie įgyvendinamo būvo siuniamai laivai, siekiant juos parsigabenti. Maždaug dalis, kuri liko, asimiliavosi prie Amerikos visuomenės.

Tuo periodu nepavyko kurti stabilių ir ilgalaikių turkų asociacijų: 1909-1914 metais veikė Gyvenamųjų vietų musulmonams suteikimo asociacijos. Visgi tie, kurie liko JAV po Pirmojo pasaulinio karo, tapo labiau organizuoti, todėl pirmo periodu buvo kurtos maždaug 25 turkų asociacijos: Chicagoje, Detroite, Niujorke, Massachusetse. Taip pat buvo pradėti leisti informaciniai leidiniai: „Hemehr“ (lietuviškai – „Kraštiečiai“), „Sedai-Vatan“ (šTėvynė), „Birlik“ (šVienyb). Galima išskirti ir 2 pagrindines asociacijas pirmo laikotarpio: „Turkų pagalbos bendruomenė“, sukurti Niujorke, antroji – „Raudonojo pusmėnulio“ (nuo 1922 metų). Jos tikslas – kaupimas, materialinė ir kitokia pagalba turkų kilmės asmenims, ypač naujai įsiviečiusiems, tiek Amerikoje, tiek Turkijoje. 1933 metais kurta „Kultūrinė Niujorko ir turkų naujai įsiviečiusių jungos asociacija“. Jos tikslas – materialiai remti Turkijoje gyvenančius naujai įsiviečiusius, kurie prarado savo tėvų Turkijos nepriklausomybės karais metais (1919-1923)²⁸.

Antruoju migracijos periodu daugėjo specialistų ir profesionalų, atvykstančių į JAV (šprotutekėjimas). Skaičiuojama, kad per 7-ą dešimtmetį atvyko apie 2000 turkų kilmės inžinierių, 1500 fizikų. Po 1965, kai Amerikos imigracijos politika tapo liberalesnė, turkų imigrantų skaičius ženkliai padidėjo, siekiant 2000-3000 per metus²⁹. Pastebima, kad tie, kurie atvyko nuo 7-ojo dešimtmečio, buvo smulkūs arba vidutiniai verslininkai, fizikai, inžinieriai, mokslininkai, studentai. Nuo 6-ojo dešimtmečio pastebima ne tik vyrų, bet ir moterų imigracija. 6-7 dešimtmečiais daugiausia imigravo jauni, turintys specialybę ir gerus anglų kalbos gūdėjus asmenys, baigę mediciną, inžineriją ar kitokią profesiją. Visgi, kartu su kvalifikuotais darbo migrantais, atvyko nemažai pusiau kvalifikuotų darbininkų, tokių kaip siuvėjai, kurie atvyko į JAV su savo šeimomis maždaug 7-ojo dešimtmečio pabaigoje-8-ojo pradžioje. Tuo etapu pastebimi maži reemigracijos mastai, o tie, kurie grįždavo savo valstybę, dažnai dėl didelio nedarbo, ekonominių ir politinių problemų, vėl sugrįždavo atgal į JAV. 8-ojo dešimtmečio pabaigoje JAV buvo apie 100,000 turkų³⁰. Skaičiai pateko ir natūralizavęsi asmenys, nuolatiniai gyventojai, nelegaliai svetimiečiai, kai kurie antrosios ir trečiosios kartos asmenys. 1970 metų gyventojų surašymas uždėkė 54,534 JAV gimusių kdekėjus į turkų šeimas. Dauguma pirmo periodo migrantų apsistojo Detroite, Niujorke, Chicagoje, Los Andžele, Filadelfijoje, San Franciske, Marylande, Virdžinijoje, Konektikute³¹.

Nuo 1950 metų pabaigos turkų asociacijos kartą per mėnesį leido savo periodinius leidinius anglų ir turkų kalbomis: „Anavatan“ (šTėvynė), „Yank“ (šAidas), „Türk evi“ (šTurkiški namai), „Türk dünyası“ (šTurkų bendruomenė) ir kitus. Nuo 1956 metų kurta „Turkų amerikiečių asociacija“

²⁸ Ten pat, p. 105-106; ebnem Köker Akçapar, min. veik., p. 37.

²⁹ Ten pat, p. 33; Ibrahim Sirkeci, min. veik., p. 609.

³⁰ ebnem Köker Akçapar, min. veik., p. 34.

³¹ Ten pat, p. 35.

federacija, kurios tikslas vienyti ir paremti bendruomenę. Taip pat nuo 1979 metų veikia šTurk -amerikiečių organizacija. Tai politiškai orientuota turk -amerikiečių organizacija nacionaliniame lygmenyje. Apskritai 8-ojo dešimtmečio pabaigoje JAV buvo apie 100 turk klub ir organizacij, skaitant ir studentų jungas, tačiau jos nebuvo itin aktyvios ir gerai organizuotos³².

Paskutinis, dabartinis imigracijos periodas apima skirtingą grupę turk kilmės asmenų migraciją: specialistus, studentus, pusiau kvalifikuotus ir nekvalifikuotus darbininkus. Be to, svarbu akcentuoti, kad per – laikotarpį padaugėjo nelegaliai atvykstančių ir nedokumentuotų asmenų. Galima patvirtinti, kad nuo 1981 metų atsirado galimybė gyventi dvigubą pilietybę (1981 metų Turkijos konstitucijos pataisa), taigi nemažai turk, kurie atvyko į Jungtines Valstijas dirbti ar studijuoti trumpam periodui, sėkmingai tapo Amerikos piliečiais. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog –i imigrantų banga pradėjo labiau rėpintis religiniu identitetu: kurti religines organizacijas, islamo išpaiginę kultūrinius centrus, daugiau rėpintis meno išstatymu. Didėsnis susirėpinimas religiniu ir kultūriniu gyvenimu takuoja Turkijos valdžios sprendimas (1981 metų Konstitucijos 62 punktas) rėpintis piliečiais, kurie dirba užsienyje, jų vienybe, vaikų lavinimu, kultūrine, religine veikla³³.

2000 metais turk populiacija JAV siekė maždaug 200,000 žmonių. Skaičiuojama, kad nuo 1820-2004 metų JAV atvyko 465,771 turk migrantų³⁴.

2.2 Kanados atvejis

Kaip ir JAV, galima išskirti 3 pagrindinius turk imigracijos Kanadai etapus: 1) 1945-1960 – specialistų ir studentų migracija (šprotų nutekėjimas). 2) 1960-1980 – kvalifikuotų darbininkų migracijos etapas. Nuo 1980 m. – visų grupių migracija: specialistų, pusiau kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbininkų, pagėli ir prieglobos išprašytojų.

Reikia patvirtinti, kad dideli imigracijos Kanadai mastai pastebimi tik nuo 1960 metų³⁵. Iki to laiko Kanados valdžia turkus priskyrė šazijiečių kategorijai, kuri buvo nepageidaujama, todėl imigracija buvo neįleiki. Pavyzdžiui, 1900-1925 Kanadoje buvo tik 400 turk. Nors vėliau skaičiuojama, kad prieš Pirmą pasaulinį karą buvo 500-1000 turk, tačiau – skaičių galėjo patekti ir kitų grupių asmenys iš Osmanų imperijos. Taigi –ioje vietoje galime pastebėti turk grupių etnikumo problemą.

Tik nuo 1960 metų imigracijos mastai didėjo, nes patį Turkijos valdžia rėmė asmenis, norinčius išvykti dirbti ar studijuoti užsienį. 7-ajame dešimtmetyje Kanadai – Turkijos (ir Vokietijos) pradėjo atvykti daugiau kvalifikuoti turk darbininkai. Daugiausia jie sėkmingai Montrealyje ir Toronte, nedidelis

³² Ten pat, p. 37-38.

³³ *Turkijos Respublikos konstitucija*, 62 straipsnis, 1982, <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> [žiūrėta 2013-11-08].

³⁴ ebnem Köker Akçapar, min. veik., p. 35.

³⁵ Virginia H. Aksan, min. veik., p. 1275-1276

bendruomenės pastebimos Kalgaryje, Edmontone, Londone, Ottawoje, Vancouveryje³⁶. Po 1980 metų, kaip ir JAV, Kanada imigravo skirtingose kategorijose, nemažai dalis iš jų buvo pagaliau apgyvendinti. Skaičiuojama, kad 1986 metais iš Turkijos atvyko 2000 ekonominių pagyventinamųjų, tačiau daugelis jų buvo priversti grįžti į kilmės šalį³⁷. Galima atkreipti dėmesį, kad 1991 metais surašyme virš 12,000 žmonių tapatino save su turkų etnine kilmė, 8,525 iš jų sakė, kad jie visiškai turkų kilmės, kiti 3,525 sakė, kad jie dalinai turkai³⁸.

Kalbant apie migrantų siekį išlaikyti savo kultūrinę tapatybę, reikia pabrėžti, kad turkai išlaikyti stiprius ryšius su savo kilmės šalimi, kas padėjo jiems neprarasti savojo identiteto bruožų. Turkijos kultūros plitimas pastebimas per organizacijas, muziką, tautinius šoukus, turkų virtuvę, taip pat rengiamas šou, leidžiami laikraščiai. Ko gero, anksčiausia turkų bendruomenės organizacija Kanadoje buvo kurta Toronte 1964 metais ir vadinosi šKanados Turkų Draugystės asociacija³⁹. Ji ir turkai, atvykę iš Kanados į Vokietiją. Ji organizacijos būstinę veikė kaip naujai atvykusių imigrantų centras, o iki 1980 metų ji ir kaip bendruomenės namai.

Svarbu pridurti, kad didįjį bendruomenei, daugelis ir organizacijų. Nuo 1970 metų pabaigos atsirado daugiau turkų organizacijų, pavyzdžiui, šLondono turkų kanadiečių asociacija, šKanados turkų kultūros asociacija Hamiltone ir kitos. Vairios asociacijos visoje Kanadoje atstovauja skirtingai organizacija šKanados turkų asociacijų federacija, kurta Toronte 9-ojo dešimtmčio viduryje. Verta pridurti, kad organizacijos leidžia vairius leidinius trimis kalbomis š turkų, anglų ir prancūzų: nuo 8-ojo dešimtmčio vidurio šSesimiz (šMės balsas), nuo 1991 metų šBu Magazin (šfiurnalas), nuo 1994 metų šBizim Anadolu (šMės Anatolija) ir kitus⁴⁰. 1976 metais Toronte kurta šKanados turkų kultūros ir folkloro draugija. Jos tikslas š skatinti šlinias ir supratimą apie Turkiją per jos kultūrą. Grupė organizuoja liaudies šou pamokas, parodas ir vaidinimus. Taip pat leidžia savo informacinius leidinius. Be abejo, šalyje egzistuoja ir kitos turkų kultūrinės draugijos, tačiau dėl ribotos darbo apimtį, jos aptartos nebus.

Dar vienas reikšmingas aspektas, atskleidžiantis siekį išlaikyti savo kultūrinę tapatybę š religinės praktikos. Kaip ir JAV, nuo 9-ojo dešimtmčio Kanadoje pagyvėjo religinė veikla. Buvo statomos meštos, aktyviai kviečiama dalyvauti religinėse praktikose, rengiamos tikiybinių šou. To pasekoje kurtos religinės ir islamo kultūrinės paveld sauganios organizacijos⁴¹. Trumpai galima užsiminti, kad meštos dvasininkai mokydavo vaikus turkų kalbos ir istorijos, kas rodo, kad buvo stengiamasi išsaugoti kultūrinį identitetą.

³⁶ Ten pat, p. 1277

³⁷ Ten pat, p. 1278.

³⁸ Ten pat, p. 1277.

³⁹ Ten pat, p. 1278.

⁴⁰ Ten pat, p. 1279.

⁴¹ Ten pat, p. 1279-1280.

3. TURKŲ DIASPORA VAKARŲ EUROPOJE

Profesorius Robin Cohen išskiria 6 turkų migracijos Europoje XX a. etapus⁴². Pirmasis iš XX a. vid.-1961 metais iš pavienių, individualių, kvalifikaciją turinčių vyrų darbinimas per tarpininkus, bet per periodą iš Turkijos išvyko tik apie 2700 žmonių. Antrasis etapas pasižymi masiniu nekvalifikuotų darbininkų išvykimu. Buvo tikimasi, kad jie išvyks kontrakte numatytam laiko tarpui, o vėliau grįš naują generaciją prisidės prie šalies industrializacijos. Etapo pabaigoje Europos valstybės, su kuriomis buvo pasirašytos darbo sutartys, buvo išvyko apie 600,000 turkų. Trečiojo etapo metu suprasta, kad laikina darbo jėga tampa nuolatine. Nuo 1973 metų, per naftos krizę, visos darbo sutartys buvo nutrauktos, todėl prasidėjo nelegali darbuotojų antplūdis. Ketvirtasis migracijos etapas susijęs su šeimų susijungimu. Jį paskatino Vakarų Vokietijos politika, kuri numatė atlygio skirtumus gyvenantiems šalyje su vaikais ir be jų. Pastebima, kad šiuo periodu susirūpinta darbininkų integracija.

Penktasis etapas žymi vairių organizacijų, asociacijų kūrimas, vizų vedimas ir prieglobsčio prašytojų daugėjimas. Taip pat priimančiose valstybėse didėjo baimė dėl visuomenės nedarbo, atsirado anti-turkistiniai judėjimai, padaugėjo diskriminuojančių, rasistinių išpuolių prieš kitataurius. Tuo metu, dabartinės fazės daugelio darbininkų sprendimai sikurti Europoje ir gijus turto steigti savo verslą. Taip pat galima pastebėti, kad šiuo etapo metu vis didėja turkų studentų skaičius Vakarų Europos universitetuose. Visgi, toliau egzistuoja baimė, kad kitatauriai uflims darbo vietas ir nesugebės integruotis krikščioniškoje kultūroje.

Kalbant apie turkų diasporą, galima pastebėti tam tikrus visai Vakarų Europai būdingus bruožus. Pirmiausia, reikia akcentuoti, kad didelio masto turkų imigracija – regionais pastebima nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio. Pagrindinės priimančiosios šalys – Vokietija, Prancūzija, Nyderlandai, Belgija ir Austrija⁴³. Dideli turkų imigrantų skaičiai lėmė, kad jie tapo didžiausia musulmonų imigrantų grupe Vakarų Europoje. Skaičiuojama, kad iki XX a. pabaigos jų kiekis Vakarų Europoje pasiekė ~3,5 milijono⁴⁴. Daugiausia jie buvo darbininkų diaspora, kuri palaikė ryšius su kilmės šalimi, siuntė finansus šeimoms ir tik josi sugrąžinti namo. Per tą laikotarpį, kol dirbo ir gyveno svetimose valstybėse, turkai stengėsi išlaikyti savo kultūrą, kalbą, religinę identitetą. Be to, jungėsi, steigė pasaulietines ir religines organizacijas.

Taigi, šiuo skyriaus eigoje bus plačiau aprašyta turkų diasporos istorija XX a., gausiausi jų skaičiai turinčiose Vakarų Europos valstybėse.

⁴² R. Cohen, min. veik., p. 279.

⁴³ Ten pat; Ibrahim Sirkeci, min. veik., p. 609; Ahmet Çduygu, min. veik., p. 6

⁴⁴ Michel Bruneau, min. veik., p. 39.

3.1 Vokietijos atvejis

1961 metais naujoji Turkijos konstitucija suteikė piliečiams galimybę legaliai išvykti užsienį. Tais pačiais metais buvo pasirašyta dvišalė darbo sutartis tarp Vakarų Vokietijos ir Turkijos. Tai lėmė didelius ekonominiuosius migrantų mastus. Skaičiuojama, kad nuo sutarties pasirašymo iki 8-ojo dešimtmečio pradžios, Vokietijos kompanijos darbinio apie 1 milijonų laikinų turkų darbininkų.⁴⁵

Dažniausiai tai buvo jauni, mažai išsilavinę arba visai neišsilavinę, dauguma vedę vyrai. Pirmą dešimtmetį iš kaimiškąją Anatolijos sritį, Pietų ir Rytų Turkijos⁴⁶. Galima užsiminti, kad iš pradžių šie asmenys manė esant tik laikini migrantai, gyveno prastose bendrabučiuose ir siūsdavo pajamas gimtinė. Visgi, darbo kontraktui pasibaigus dažnai suprastavo, kad neuždirbdavo pakankamai. Be to, kartais grįžti į kilmės valstybę atgrasindavo ten vykstantys neramumai ir ekonomikos recesija. Taip jie iš laikinų migrantų tapdavo *Almanci*, kas reiškia, kad jie sėkmingai rimas Vokietijoje iš laikino tapo nuolatiniu⁴⁷. Pastebima, kad iki 9-ojo dešimtmečio reemigruodavo nedideli skaičiai turkų, o 8-ajame dešimtmetyje dėl ankščiau minėtų politikos asmenims, turintiems šalyje vaikų mokytis didesnį atlyginimą, prasidėjo emigracijos susijungimo procesai⁴⁸.

Kalbant apie migrantų integraciją, pastebima, kad Vokietija tuo nesirūpino iki 9-ojo dešimtmečio, nes traktavo šiuos asmenis kaip laikinus darbuotojus. Dar 1983 metais, tuometinis Vokietijos kancleris Helmut Kohl paskelbė šalininko sugrąžinimo skatinimo aktą (*Voluntary Repatriation Encouragement Act*), kuris siūlė migrantams finansinį apmokėjimą už grįžimą namo⁴⁹. Jis priimtas todėl, kad buvo manoma, jog turkai niekada negalės integruotis Vakarų Europos krikščionišką visuomenę. Skaičiuojama, kad iki 1984 metų vidurio maždaug 250,000 užsieniečių, daugiausia iš Turkijos, paliko Federalinę Respubliką. Kita vertus, reikia užsiminti, kad dar 1980 metais, po karinės intervencijos Turkijoje, Europos užplūdo nemažai pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų srautai, prasidėjo grandininė migracija⁵⁰. Norima pateikti tiksliai statistinius duomenis apie šiuos asmenis Vokietijoje, tačiau vienas iš to, kad tuo metu ten buvo daugiausia turkų imigrantų, ko gero, galima daryti prielaidą, kad ir ši grupė asmenys savo kryptimi prastai pasirinkdavo Vokietiją.

Neišalies valdžia, nei visuomenė nepripažino, kad Vokietija tapo imigracijos šalimi, todėl nevykdė efektyvios integracijos politikos iki 9-ojo dešimtmečio pabaigos. Tik vėliau, o nuo XX a.

⁴⁵ Michael Fullilove, *Diasporas and the International System*, Australija, 2008, p. 50; Faruk Sen, Turkish diaspora in Germany, Duisburg-Essen, 2004, nuoroda internete: http://www3.giz.de/E+Z/content/archive-eng/10-2004/foc_art5.html [fili r ta 2013-11-04]; Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Reform, revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey 1808-1975*, vol. 2, D. Britanija, 2002, p. 427.

⁴⁶Ten pat; Andrew Mango, *The Turks Today*, Didžioji Britanija, 2004, p. 149; Faruk Sen, ten pat.

⁴⁷ Michael Fullilove, min. veik., p. 51.

⁴⁸ Jeffrey H. Cogen ir kiti, min. veik., p. 35.

⁴⁹ Faruk Sen, min. veik.

⁵⁰ Jeffrey H. Cogen ir kiti, min. veik., p. 36, 42.

pabaigos vestas privalomas vokiečių kalbos mokymas. Be to, XX a. pabaigoje-XXI a. pradžioje, viena integracijos priemonė buvo pilietybės kaita iš *Jus sanguinis* į *Jus soli* principą⁵¹. Tai suteikė turkams didesnę galimybę gyti Vokietijos pilietybę ir greičiau integruotis į šalies visuomenę.

Kalbant apie reemigraciją, galima pastebėti, kad tie, kurie grįždavo į Turkiją laikinai aplankyti savo tėvus ar visam laikotarpiui, parsiveždavo naują identitetą. Tai lėmė, kad Juodosios jūros Anatolijos regione buvo pradėti statyti vokiečių stiliaus namai⁵². Be to, pastebima, kad kai kurie turkai Vokietijoje kūrė savo verslus. Buvo nustatyta, kad iki 1983 metų alyje buvo 322 įvairūs verslo monetai, kurias sudarė 345,000 turkų akcininkų, dalis iš jų gyveno Vokietijoje, kiti – Turkijoje⁵³.

Siekiant per daug neišiplėsti, toliau svarbu akcentuoti, kad turkų diaspora Vokietijoje XX a. sudarė apie pusę visoje Europoje esančių diasporos. Be to, išlaikė savo identitetą per kalbą, kultūrą, religiją. Vokietijoje buvo kuriamos pasaulietinės ir religinės organizacijos. ŠReligini Reikal Taryba Turkijoje – tai valdžios institucija, kuri rūpinosi religiniais reikalais, medžiagė įstatymų ir imamų skyrimu iki 1983 metų, kol jos funkcijas perėmė ŠReligini Reikal turkų islamo sąjunga Vokietijoje⁵⁴. Laikui bėgant Vokietijoje kūrėsi turkų migrantų asociacijos. Viena pagrindinių – ŠTurkų bendruomenė Vokietijoje. Jos tikslas – apsaugoti turkų migrantų teises visuomeninėse, politinėse, ekonominėse, kultūrinėse sferose. Tuo tarpu pagrindinė diasporos organizacija alyje – nuo 1988 metų steigta ŠTurkų vokiečių sveikatos aukojimo. Jos siekis susijęs su pagrindinėmis problemomis (su kuriomis susiduria turkai) sprendimu, siekiama aprūpinti juos medicinos priemonėmis, palengvinti priėjimą prie gydymo staigios lygas. Egzistuoja ir kitos turkų organizacijos ir asociacijos, tačiau dėl ribotos darbo apimtys, šiame darbe jos aptartos nebus.

Kalbos vaidmuo ir bendruomeninis gyvenimas – taip pat labai svarbūs identiteto išlaikymo aspektai. Galima pastebėti, kad turkai palaikė tik minimalius ryšius su vokiečiais (darbiniai ryšiai, itin retai – mišrios santuokos). Dažniausiai jie sikurdavo –alia kit – savo etninės bendruomenės nariai, kas lėmė vadinamąją „išgėtą susiformavimą“ alyje⁵⁵. Pagrindinės vietos Vakarų Vokietijoje, kuriose dažniausiai sikurdavo –ie asmenys – Cologne (Köln), Düsseldorf, Duisburg, Mainz, Frankfurt. Be to, reikia pridurti, kad anksčiau pabaigoje alyje kurtos pradinės turkų mokyklos, kuriose buvo mokoma krašto istorijos ir kalbos. Tuo tarpu, kol dar nebuvo tokių mokyklų, vaikai –i dalykai buvo mokomi namuose ir mokyklų šalia prie medžių.

⁵¹ Michael Fullilove, min. veik., p. 51.

⁵² Ten pat, p. 50.

⁵³ Faruk Sen, min. veik.

⁵⁴ Ten pat, p. 51-53; Samim Akgönül, Turks of France: Religion, Identity and Europeaness, *Turks in Europe: Culture, Identity, Integration*, sud. Talip Küçükcan ir Veyis Güngör, 2009, p. 42.

⁵⁵ Faruk Sen, min. veik., ten pat.

3.2 Prancūzijos atvejis

Moderni turkų migracija į šalį prasidėjo 1965 metais, kai tuomet gegužės mėnesį buvo pasirašytas dvišalis darbo naujokų mimosusitarimas. Visgi, praktiškai Prancūzija darbininkus iš Turkijos pradėjo rekrutuoti nuo 8-ojo dešimtmečio, kol 1974 metų liepą rekrutacija buvo sustabdyta. Dauguma migrantų atvyko iš Turkijos kaimo vietovių, dažniausiai iš Centrinės Anatolijos dalies. Remiantis statistiniais duomenimis, galima pastebėti, kad iki 1968 metų alyje buvo 8000 turkų, iki 1975 metų – 55,710 turkų darbininkų, o iki 1990 metų buvo mažiaug keturis kartus daugiau, t. y. – 198,000.

Daugiausia turkų susitelkę yra šalia Rytų Prancūzijoje. Jie yra Île-de-France regione (daugiausia Paryžiuje), Nord-Pas-de-Calais (Calais, Lille, ir Roubaix miestuose), Rhône-Alpes (Lyone), Alzase (daugiausia Strasbūre) ir Lorraine⁵⁶.

Svarbu paminėti, kad turkai yra mažiausiai integruota imigrantų bendruomenė Prancūzijoje⁵⁷. Pirmiausia, tai lėmė stiprus jų prisirišimas prie savo kilmės šalies kultūros, kalbos ir religinių praktikų. Antra, jie grupuosis tiek Prancūzijoje, tiek kitose valstybėse, link išlaikyti stiprius bendruomeninius santykius su savo tautiečiais, skirdami tik minimalų dėmesį (dažniausiai dėl darbo ar studijų), bendravimui su prancūzais. Pastebima, kad turkų vyrams pavyksta prisitaikyti greičiau, o didesni sunkumai iškyla moterims, nes prastai jos geba mažiau išsilavinę⁵⁸. Apskritai galima pastebėti, kad turkai išlaikė stiprius ryšius su savo kilmės šalimi ir rečiau mokėdavę prancūzų kalbą negu kiti musulmonai imigrantai. Be to, jie mėgtė pamaldos dažniausiai vyksta turkų kalba, o ne prancūzų ar arabų⁵⁹.

Nuo 8-9-ojo dešimtmečio, turkai pradėjo kurti savo religines ir pasaulietines organizacijas. Kaip jau buvo minėta anksčiau, nuo 9-ojo dešimtmečio religiniais reikalais mairpintis Turkijos valdžia. Dėl tos priežasties 1985 metais Prancūzijoje buvo kurta šReligini Reikalų turkų islamo sąjunga, kuri aktyviai pradėjo r pintis dvasininkų lavinimu, me e i statymu ir kitais tikiybiniais reikalais. Pastebima, kad iki 8-ojo dešimtmečio turkai meldavosi variose patalpose, kur buvo rengti specialūs maldų kambariai⁶⁰. Tikriausiai tai galėjo slygoti faktas, kad alyje buvo tik kelios me etės, be to, jos priklausė ne turkams, o kitiems musulmonams, kurie prastai meldavosi arabų ar prancūzų, o ne turkų, kalba.

⁵⁶ Alek G. Hargreaves, *Multi-ethnic France: Immigration, Politics, Culture and Society*, 2 leidimas, D. Britanija, 2007, p. 73; John Richard Bowen, *Why the French Don't Like Headscarves: Islam, the State, and Public Space*, Princeton, New Jersey, 2007, p. 147.

⁵⁷ Alek G. Hargreaves, min. veik., p. 73; Zana Çitak, Between 'Turkish Islam' and 'French Islam': The Role of the Diyanet in the Conseil Français du Culte Musulman, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, London, vol. 36, 2010, p. 9, nuoroda internete: <http://politics-of-religious-freedom.berkeley.edu/politics-of-religious-freedom/files/2011/06/Between-Turkish-Islam-and-French-Islam-The-Role-of-the-Diyanet-in-the-Conseil-Franc%CC%A7ais-du-Culte-Musulman.pdf> [fii r ta 2013-11-04].

⁵⁸ Alek G. Hargreaves, min. veik., p. 87; Denis Fougere, Mirna Safi, Naturalization and employment of immigrants in France (1968-1999), *International Journal of Manpower*, Vol. 30, No. 1/2, London, 2009, p. 94, nuoroda internete: http://www.crest.fr/ckfinder/userfiles/files/Pageperso/fougere/fougere_fichiers/fougere_safi_ijn2009.pdf [fii r ta 2013-11-04].

⁵⁹ John R. Bowen, *Can Islam Be French?: Pluralism and Pragmatism in a Secularist State*, Princeton, 2010, p. 60.

⁶⁰ Samim Akgönlü, min. veik., p. 41-42.

Galima paminėti, kad kultūriniais reikalais Prancūzijoje rėpinasi šTurk kultūros centras, taip pat šTurk islamiškas kultūros centras. Visgi, egzistuoja ir daugiau svarbi pasaulietini ir religiniai organizacijos, tačiau dėl darbo ribotos apimtys ir apfvalginio pobdflio struktūros, lieka nepaminėtos⁶¹.

3.3 Nyderlandų atvejis

Pirmieji turkų migrantai Nyderlandus atvyko XX a. 7-ajame dešimtmetyje⁶². Olandų ekonomikos poreikiai lėmė, kad tuo metu Nyderlanduose trūko darbo jėgos, todėl 1964 metais buvo pasirašyta darbo sutartis su Turkija ir kitomis šalimis⁶³. Nuo to laiko turkų darbininkų skaičiai Nyderlanduose pradėjo sparčiai didėti.

Galima išskirti 2 pagrindinius migracijos Nyderlandus periodus: Pirmasis truko nuo 1964 iki 1966 metų, kada atvyko apie 8000 darbo imigrantų, tačiau 1966 metais –aliai patyrus nuosmukį, nemažai iš jų buvo priversti grįžti į Turkiją. Taip ufsibaigė pirmasis etapas ir nuo 1968 metų, kada Nyderlandų ekonomika vėl atsigavo, prasidėjo naujas darbinimo periodas, kuris tęsiasi iki 1974 metų. Pastebima, kad per tuos metus turkų darbo migracija pasiekė aukščiausią tašką, nes jie pralenkė visas kitas tautybes savo skaičiumi ir viršins laikotarpiu siekė beveik 200,000 flmoni⁶⁴.

Darbo migrantai, atvykę į Nyderlandus, nebuvo išprausiausi visuomenės sluoksni, bet kilūs iš smulkių kininkšeimų. Tie, kurie atvyko į Nyderlandus, ó buvo daflniausiai iš kaimų ir provincinių vietovių ó Centrinės Turkijos dalies ar Juodosios jūros pakrantės. Rečiau ó iš didesnių miestų, tokių kaip Stambulas, Izmiras ar Ankara. Keletas migrantų atvyko ir iš mažiai išvystytų Rytinių Turkijos flmų⁶⁵.

Dauguma migrantų buvo vyrai ó neišilavinę ir nekvalifikuoti darbininkai, tačiau raštingi. Daflnai jų emigracija nebuvo jų pačių individualus sprendimas, tačiau jų skatindavo šeima, prisidama prie asmens kelionės tiek materialiai, tiek palaikydama morališkai. Išėiviai išėdavó ufdirbamus pinigų šeimoms gimtinėj šalį, tuo tarpu patys apsistodavo pigiuose nuomojamose patalpose, o reikiamus daiktus atsivefdavo iš savo kilmės šalies. Pastebima, kad dauguma emigrantų buvo vedę, todėl buvo tikimasi, kad jų atvykimas į Nyderlandus bus trumpalaikis, kaip numatyta terminuotoje sutartyje.

Nepaisant to, 8-ojo dešimtmečio eigoje tapó aišku, kad dauguma imigrantų, kurie negrflo savo gimtinę pasibaigus darbo sutarties terminui, pasiliks Nyderlanduose ilgiau arba visam laikui. Laikinos

⁶¹ Ten pat, p. 49.

⁶² Anita Böcker, min. veik., p. 154.

⁶³ Hans Van Amersfoort, From Workers to Immigrants: Turks and Maroccans in the Netherlands, 1965-1992, *The Cambridge Survey of World Migration*, red. R. Cogen, Cambridge, 1995, p. 309.

⁶⁴ Anita Böcker, min. veik., p. 154.

⁶⁵ Ten pat, p. 156.

migracijos kait nuolatini nuo to laikotarpio nesunku pastebėti ir perėimos susijungim⁶⁶. Pirmosios –ėimos, kurios atvyko Nyderlandus ó daugiausia darbo tikslais i– miesto region . Tuo tarpu kaimo regione gyvenusios migrant –ėimos i– pradfi nebuvo link prisijungti prie –ėimos nario, nes prastai patys migrantai juos aplankydavo Turkijoje. Visgi, v liau prasid jo cirkuliarin migracija (*circular migration*), kada –ėimos nariai atvykdavo Nyderlandus, bet po tam tikro laiko tarpo dafniausiai d l asmenini prieflas i , v l gr fldavo Turkij . Buvo ir toki atvej , kad –ėimos sikurdavo Nyderlanduose visam laikui.

Reemigracija 9-ajame de–imtmetyje i– Nyderland buvo mafesn negu i– Vokietijos (nes Vokietijoje buvo prad ta vykdyti repatriacijos politik). Pastebima, kad dafniau reemigruodavo vyresnio amfliaus flmon s, nes nuo 1985 met nedarbingo amfliaus ar ne gal s asmenys, gr fl savo kilm s valstyb , neprarasdavo savo pa–alpos (bet ji b davo nustatyta pagal Turkijos gyvenimo standartus)⁶⁷.

Galima pamin ti, kad ankstyvuoju turk migracijos periodu buvo pastebimas nemaflas agent vaidmuo. Dar prie–dvi–al rekr tavimo susitarim , Turkijos agentai paruo–davo darbinimo kontraktus ir si sdavo turk vyrus dirbti Vakar Europos kompanijas⁶⁸. Tai l m , kad Nyderlanduose irgi atsirado toki agent . Jie –alyje atidar pirmuosius turki–kus kavos namus, m sin s parduotuves, steig kitokius smulkius verslus. Be to, –ie asmenys pirmieji sitrauk turk organizacij Nyderlanduose steigim .

Svarbu pabr fti, kad kaip ir kitose aptartose valstyb se, turk imigrantai daugiausia koncentravosi tam tikruose regionuose (–iuo atveju –alies vakaruose ir pietuose), palaik glaudflius santykius su savo tautieiais ir sudar gana ufdaras bendruomenes⁶⁹. Nepaisant to, galima uflsiminti, kad dar pirmaisiais turk imigracijos –al metais, atsirasdavo mi–ri santuok (prastai tarp vyro turko ir moters oland s), ta iau tokie atvejai b davo reti⁷⁰.

Kalbant apie turk integracij ir kult rin s tapatyb s i–saugojim , svarbu akcentuoti, kad turk diaspora Nyderlanduose, kaip ir kitose valstyb se, i–laik stiprius ry–ius su savo kilm s –alimi. Be to, kaip ir neseniai aptart valstybi atvejais, Nyderlanduose buvo statomi turk maldos namai, kuriamos mokyklos, steigiamos organizacijos, inicijuojami tautini –ven i , kit Turkijos Respublikai reik–ming dat (ypatingai nepriklausomyb s dienos ó spalio 29 d.) min jimai.

⁶⁶ Ten pat, p. 157; Amanda Garrett, *The Integration of Muslim Immigrant Communities: Education Systems in France and the Netherlands*, 2005, p. 22, nuoroda internete http://scholar.harvard.edu/files/agarrett/files/politica_garrett_0.pdf [fii r ta 2013-11-04].

⁶⁷ Anita Böcker, min. veik., p. 157.

⁶⁸ Ten pat, p. 161.

⁶⁹ Ten pat, p. 162-164.

⁷⁰ Ten pat, p. 165.

IŠVADOS

- ✓ Turk emigracij XX a. i– Anatolijos pusiasalio s lygojo ekonominis nestabilumas, neramumai Turkijos viduje, o nuo amffiaus antrosios pus s prisid jo ir valdffios politika;
- ✓ aptartas TŲaur s Amerikos ir Vakar Europos valstybes migravo daugiausia ekonominiai darbo migrantai. Pasteb ta, kad daugiau i–silavinusi fmonii , specialist migruodavo JAV ar Kanad . Vakar Europoje darbo migrantai daugiausia susikcentravo Vakar Vokietijoje, ta iau nemaflai –i asmen buvo Pranc zijoje ir Nyderlanduose, tuo tarpu TŲaur s Amerikoje ó daugiausia JAV, mafliau ó Kanadoje;
- ✓ Per vis XX a. period galima i–skirti kelet pagrindini migracijos etap TŲaur s Amerik ir Vakar Europ . Iki XX a. II-osios pus s –ie etapai kontinentuose skyr si, nes amffiaus pradffioje vyko individuali migracija TŲaur s Amerikos valstybes, tuo tarpu imigracija Vakar Europos valstybes buvo dar mafesn nei Amerik . Tik nuo XX a. II-osios pus s akivaizdffiai pastebimas Vakar Europos dominavimas priimant ekonominius migrantus, kadangi su Europos valstyb mis buvo pasira–ytos dvi–al s darbo sutartys, kas sudar s lygas pl totis organizuoto darbo migracijai;
- ✓ Turk diasporai b dingi i–skirtiniai bruoflai, kurie j skyr nuo priiman i j –ali visuomeni daugumos. Tiek TŲaur s Amerikoje, tiek Vakar Europoje j mafluma koncentravosi tam tikrose srityse, palaik nuolatinius ry–ius su savo tautieiais, gyveno ufdaromis bendruomen mis. Lingvistiniai skirtumai ir islami–kos religin s praktikos ó esminiai elementai, pad j i–saugoti kult rin tapatyb ;
- ✓ Tiek Europoje, tiek Amerikoje turk diaspora steng si i–laikyti ir i–laik savo kult rin , kalbin , religin identitet ir stiprius ry–ius su savo kilm s –alimi ne tik steigdama vairias religines ir pasaulietines organizacijas, bet ir aktyviai inicijuodama ir dalyvaudama variose turk tautin se veiklose.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Šaltiniai:

1. *Turkijos Respublikos konstitucija*, 62 straipsnis, Turkija, 1982, nuoroda internete: <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>.

Literatūra, internetiniai ištekliai:

1. Abadan-Unat N., Turkish Migration to Europe, *The Cambridge Survey of World Migration*, red. R. Cogen, Cambridge University Press, 1995, p. 279-284.
2. Akçapar K. S., Turkish Associations in the United States: Towards Building a Transnational Identity, *Turkish Immigrants in Western Europe and North America: Immigration and Political Mobilization*, red. ebne m Kö er Akçapar, JAV, Kanada, 2012.
3. Akgönül S., Turks of France: Religion, Identity and Europeanness, *Turks in Europe: Culture, Identity, Integration*, red. Talip Küçükcan ir Veyis Güngör, 2009.
4. Akgün B., „The Turkish Diaspora in the United States and Its Role in Promoting Turkish- American Relations“, *Turkish Yearbook of International Relations*, 31(2), 2000.
5. Aksan H. V., Turks, *Encyclopedia of Canada's Peoples*, red. Paul R. Magocsi, Toronto, 1999.
6. Amersfoort V. H., From Workers to Immigrants: Turks and Maroccans in the Netherlands, 1965-1992, *The Cambridge Survey of World Migration*, red. R. Cogen, Cambridge University Press, 1995, p. 308-312.
7. Bowen R. J., *Can Islam Be French?: Pluralism and Pragmatism in a Secularist State*, Princeton, 2010.
8. Bowen R. J., *Why the French Don't Like Headscarves: Islam, the State, and Public Space*, Princeton, New Jersey, 2007.
9. Böcker A., Paving the Way to A Better Future: Turks in the Netherlands, *Immigrant Integration: The Dutch Case*, red. Hans Vermeulen, Rinus Penninx, Amsterdam, 2000.
10. Bruneau M., Diasporas, Transnational Spaces and Communities, *Diaspora and Transnationalism: concepts, theories and methods*, Amsterdam University Press, 2010.
11. Cogen H. J. ir kiti, Turkish culture of migration: Flows between Turkey and Germany, socio-economic development and conflict, *Migration Letters*, Vol. 9, No. 1, 2012, p. 33-46.
12. Cohen R., *The Cambridge Survey of World Migration*, Cambridge, 1995.

13. Çitak Z., Between 'Turkish Islam' and 'French Islam': The Role of the Diyanet in the Conseil Français du Culte Musulman, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, London, vol. 36, 2010;
14. Diraor B. M., *Role of Diaspora Politics in Preserving the National Identity Abroad: Case for Turkish Diaspora in Europe*, Atilim University, 2010, nuoroda internete: <http://www.hse.ru/data/2010/04/02/1218244169/Abstract%20by%20BURCU%20DIRAOR%20Moscow.doc> [fi r ta 2011-11-06].
15. Fougere D., Safi M., Naturalization and employment of immigrants in France (1968-1999), *International Journal of Manpower*, Vol. 30, No. 1/2, London, 2009, nuoroda internete: http://www.crest.fr/ckfinder/userfiles/files/Pageperso/fougere/fougere_fichiers/fougere_safi_ijm2009.pdf [fi r ta 2013-10-31].
16. Garrett A., *The Integration of Muslim Immigrant Communities: Education Systems in France and the Netherlands*, 2005, nuoroda internete http://scholar.harvard.edu/files/agarrett/files/politica_garrett_0.pdf [fi r ta 2013-11-04].
17. Hargreaves G. A., *Multi-ethnic France: Immigration, Politics, Culture and Society*, 2 leidimas, D. Britanija, 2007.
18. Michael Fullilove, *Diasporas and the International System*, Australija, 2008.
19. çduygu A., *Europe, Turkey, and International Migration: An Uneasy Negotiation*, Italiija, 2011, nuoroda internete <http://www.eui.eu/Documents/RSCAS/Research/MWG/201011/01-26-Icduygu.pdf> [fi r ta 2013-10-31].
20. Lewis B., *The emergency of Modern Turkey*, 3rd edition, Oxford University Press, 2002.
21. Mango A., *The Turks Today*, Oxford University Press, 2004.
22. Sen F., *Turkish diaspora in Germany*, Duisburg-Essen, 2004, nuoroda internete: http://www3.giz.de/E+Z/content/archive-eng/10-2004/foc_art5.html [fi r ta 2013-11-04].
23. Shaw S. J., Shaw E. K., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Reform, revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey 1808-1975*, vol. 2, Oxford University Press, 2002.
24. Sirkeci I., çduygu A., *75 Years of Turkish Diaspora: A Republican Family on the Move*, Didffioji Britanija, 2001, Nuoroda internete: <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=sirkeci> [fi r ta 2013-10-30].
25. Sirkeci I., *Turkish Diaspora, Immigration and Asylum: from 1900 to the Present*, 2 tomas, red. M. J. Gibney ir R. Hansen, Kalifornija, Koloradas, Oksfordas, 2005.
26. Solomon T., Whose Diaspora? Hybrid identities in "Turkish Rap" in Germany, *14th Nordic Migration Researchers' Conference*, University of Bergen, 2007.